

רבנן ורבי עקיבא. (86)

אלא ריש לקיש מאי טעמא לא אמר כרבי יוחנן שמדובר בכולל בשבועתו איסור והיתר יחד?
ומתריצין: **אמר לך ריש לקיש: כי אמרינן**

שאיסור יכול לחול על איסור [וכמו כן ששבועה יכולה לחול על שבועה] **באיסור כולל**, רק **באיסור הבא מאליו**, שלא האדם כד-א עשה את האיסור על ידי דיבורו אלא הוא בא מאליו, וכגון בהמה שנתנבלה לפני יום

המשנה אינה כדברי הכל, שהרי ישנם תנאים שאינם סוברים איסור כולל, רבי יוחנן אינו חושש לכך כיון שאותם התנאים לא נזכרים במשנה בפרקנו. [לעומת המחלוקת של רבי עקיבא ורבנן שהוזכרה במשנה בתחילת הפרק]. ועוד שאין לחשש לאותם התנאים, שהרי רבי שמעון חולק במפורש על התנא קמא בגלל שהוא סובר כמותם שאין איסור כולל.

עוד הקשו תוס' מדוע לא אומרת הגמרא שרבי יוחנן אינו יכול להעמיד המשנה בחצי שעור שהרי הוא לשיטתו סובר שחצי שיעור אסור מן התורה, וכיצד תחול שבועה עליו?

ותירצו שאף שחצי שיעור אסור מן התורה בכל זאת חלה השבועה עליו, כיון שאינו אלא איסור בעלמא, והוא קל אף מאיסור עשה, שעל איסור עשה אין שבועה חלה כפי שמוכח מכמה מקומות בש"ס.

עוד תירצו שאמנם לפי רבי יוחנן לא חלה השבועה על חצי אסור, אך טעם זה אינו מספיק, שהרי היה יכול רבי יוחנן להעמיד במפרש שנשבע שלא לאכול את הנבילות שלא כדרך הנאתן, שעל זה לא שייך לומר שהוא מושבע ועומד מהר סיני כיון שאינו אלא איסור דרבנן, וכמו לריש לקיש בחצי שיעור שאף שהוא איסור מדרבנן בכל זאת הוא נחשב לאינו מושבע ועומד.

[ותמהו האחרונים על דבריהם איך אפשר להעמיד את המשנה בשלא כדרך הנאתן, שאם כן מאי טעמא דרבי שמעון שהוא חולק על רבנן במשנה ופוטר מהשבועה, שהרי כל הטעמים

יוחנן להעמיד בכולל נבילות ושחוטות, הרי אפשר למצוא שבועה בכולל גם כשנשבע רק על דברים אסורים, וכגון שיאמר שהוא נשבע לא לאכול "דברים האסורים" שאז השבועה כוללת איסור שלא היה עד עתה, שמצד הדברים האסורים עצמם צריך דוקא שיאכל מכל אחד מהם כזית, ואילו מצד השבועה די שיאכל מכולם יחד כזית. אלא ודאי שזה לא נקרא כולל מה שנוסף על אותו דבר עצמו אופן אחר של איסור.

86. ואפילו אם נעמיד את המשנה במפרש, אינה כדברי הכל, שהרי לפי רבי עקיבא אינו צריך לפרש ודי אפילו בסתם, ואילו המשנה אומרת דוקא במפרש. תוס' ד"ה דמוק'.

והרמב"ן הקשה שהרי המשנה אינה מדברת לא בסתם ולא במפרש אלא אומרת סתם ש"לא אוכל", ואפשר שהוא אליבא דכולי עלמא, ולמר כדאית ליה ולמר כדאית ליה, שלפי רבנן מדובר במפרש ולפי רבי עקיבא בסתם?

ותירץ שריש לקיש לא התכוון כלל לומר שהמשנה מדברת במפרש לרבנן, אלא שכך הוא הדין לפי רבנן שרק במפרש הוא חייב על חצי שיעור, אך המשנה ודאי מדברת רק בסתם שאמר "שלא אוכל", ואינה אלא לפי רבי עקיבא. ודייק כן מלשון רש"י לעיל [כא ב] בדברי ריש לקיש "אי אתה מוצא שיתחייב אלא בחצי שיעור" משמע שהוא אינו מדבר על המשנה אלא על עצם הדין.

ועוד כתבו התוס' שאף שגם לפי רבי יוחנן

השמשות של יום הכפורים היה אדם זה אסור רק בנבילה, וכשנכנס יום הכפורים הוא נאסר גם באכילת בהמה שחוטה, ומיגו שהוא נאסר בשחוטה, הוא נאסר גם בנבילה באיסור יום הכפורים. אבל באיסור הבא על האדם על ידי עצמו, כתוצאה משבועתו או

הכיפורים, שהיתה אסורה תחילה באיסור נבילה, וכשמגיע יום הכפורים חל איסור יום הכפורים על הנבילה (והאוכלה חייב חטאת משום איסור יום הכפורים), למרות שאין איסור חל על איסור, משום שאיסור יום הכפורים הוא "איסור כולל", שעד בין

באיסור מן התורה שאין אומרים לאדם עמוד וחטא בידים כדי לקיים שבועתך, אלא שהשבועה חלה לענין שאם עבר עליה חייב קרבן שבועה.

אך הרדב"ז כתב שם על הרמב"ם שבשבוע לאכול חצי שיעור נבילה מוטב שיאכל אותו ולא יעבור על שבועתו, ומכל מקום אם אפשר יתיר לו את שבועתו כדי שלא יעבור על איסור תורה של חצי שיעור. [ולהלכה פסק הש"ך ביורה דעה [רלח ו] שאסור לו לאכול את האיסור אלא יתיר את שבועתו].

וראה עוד קובץ שיעורים [ח] שהקשה [לפי הר"ן] איך אפשר לחייבו על שעבר על השבועה והרי הוא אנוס שאסור לו לקיים את השבועה ולעבור על איסור חצי שיעור, ואף על פי שהוא הכניס את עצמו למצב זה של אנוס, סוף סוף אנוס הוא [וכמו שכתב הנמוקי יוסף בפרק כיצד הרגל בסוגיא דאשו משום חציו, שאם חיובו היה על שעת ההיזק של חציו, אי אפשר היה לחייבו על כך, משום שאז הוא אנוס שאינו יכול להחזיר את החץ, למרות שהוא גרם לכך]?

ותירץ שבשבועה העבירה היא השבועה ולא המעשה שלאחר מכן, ובשעת השבועה הרי לא היה אנוס.

ועוד הביא שם מאבני מילואים להקשות איך אפשר לחייבו קרבן והרי "אינו שב מידיעתו" שגם אילו היה זוכר את שבועתו לא היה מקיימה בגלל האיסור?

ותירץ שכיון שלא ברצונו הוא עובר על השבועה אלא מחמת איסור תורה, הוא נקרא

שמבוארים לקמן בגמרא לא שייך על שלא כדרך הנאתן. ראה מהרש"ל, מהרש"א, ומשנה למלך בהלכות שבועות [ה ה] ורע"א.

והסיקו תוס' שהתירוץ הזה נראה יותר כי לפי התירוץ הראשון קשה שאמנם הוא יכול לישבע שלא לאכול חצי שיעור של איסור אך הוא אינו יכול לישבע שיאכל חצי שיעור של איסור כיון שבכל זאת הוא אסור בו מן התורה, ואם כן אין השבועה הזאת ב"לאו והן", ואין עליה חיוב קרבן כמבואר בסוגיא לקמן. וראה עוד בהערה 56.

ודעת הרמב"ם שאפילו לעבור על האיסור חלה השבועה על חצי שיעור ואפילו לרבי יוחנן, שהרי הוא פסק כרבי יוחנן, ואף על פי כן כתב בהלכות שבועות [ה ח] "שבועה שאוכל פחות מכזית נבילה וטריפה חייב בשבועה". וכן דעת הר"ן, שכל דבר שאינו מפורש בתורה בעשה ולא תעשה אפילו שהוא אסור מן התורה חלה עליו השבועה ואפילו לעבור על האיסור. והוכיח כן מהגמרא לקמן [כז א] שמשמע שם שהנשבע לחבול בעצמו חייב משום שבועת ביטוי למרות שאסור לאדם לחבול בעצמו מן התורה, שמאחר שאין הדבר מפורש בתורה אלא הוא נלמד מדרשא חלה עליו השבועה [וראה עוד ר"ן נדרים ח א ד"ה הא]. והוסיף הר"ן, שאף שהשבועה חלה על חצי שיעור וכדומה, מכל מקום למעשה אסור לעבור על האיסור כדי לקיים את השבועה, שהרי אפילו איסור דרבנן דוחה איסור תורה בשב ואל תעשה שהעמידו חכמים דבריהם במקום איסור תורה, כל שכן

מנדרו, לא אמרינן שאם הוא כולל בשבועתו דברים המותרים עם האסורים, תחול השבועה גם על הדברים האסורים משום "איסור כולל".⁽⁸⁷⁾

והוינן בה: בשלמא לריש לקיש, המעמיד את המשנה בנשבע במפורש שלא לאכול חצי שיעור מהאיסור, משום הכי קא פטר רבי שמעון. שרבי שמעון חולק על רבנן במשנה, ופוטר על אכילת נבילות וטריפות מקרבן שבועה, למרות שהוא נשבע אפילו על חצי שיעור מהנבילה, שהרי הוא סובר שגם על חצי שיעור מהאיסור הוא מושבע ועומד.

דתניא: רבי שמעון אומר: כל שהוא הוא שיעור האכילה לחייב מכות בכל איסורי התורה, ולא אמרו הלכה למשה מסיני ששיעור אכילה הוא בזית אלא לחיוב קרבן חטאת בלבד.

ולכן לא חלה השבועה לפי רבי שמעון

אפילו על חצי שיעור מהאיסור.

אלא לרבי יוחנן, המעמיד את המשנה בנשבע ב"כולל", מאי טעמא דרבי שמעון דפטר?

ומתריצין: מידי הוא טעמא, הרי כל הטעם לחייבו אינו אלא משום איסור כולל —

רבי שמעון לטעמיה, דלית ליה איסור כולל!

דתניא: רבי שמעון אומר: האוכל נבילה ביום הכפורים הרי הוא פטור מקרבן חטאת, משום שאין איסור יום הכפורים יכול לחול על איסור נבילה, כי אין איסור חל על איסור.⁽⁸⁸⁾

הרי שרבי שמעון סובר שאפילו באיסור כולל, כגון איסור יום הכפורים, אין איסור חל על איסור. ולכן גם בשבועה על שבועה הוא פוטר אפילו באיסור כולל.

שבאין איסור חל על איסור, שני האיסורים קיימים אלא שאין עונשין על האיסור השני, ואילו במושבע ועומד לא חלה כלל השבועה על האיסור. ולכן באיסור הבא מאליו כיון שהאיסור השני בעצם קיים, מועיל הכולל שיחול גם לענין עונשין, מה שאין כן בשבועה שלולי הכולל לא חלה כלל השבועה ועל ידי הכולל אנו רוצים לחדש איסור, על זה לא מועיל הכולל.

88. ואפילו אם נתנבלה רק ביום הכפורים, כבר היתה אסורה מלפני כן באיסור אבר מן החי. רש"י ד"ה פטור.

ותוס' הקשו עליו שלפי המאן דאמר "בהמה בחייה לאו לאברים עומדת" שאין על בהמה בחייה איסור אבר מן החי, אם כן חל איסור יום

"שב מידיעתו" [היינו שסוף סוף אינו רשע שהיה רוצה לקיים את השבועה אלא שאינו רשאי].

ודעת הרשב"א שלפי רבי יוחנן לא חלה שבועה כלל על חצי שיעור בין לקיים ובין לבטל. וכתב לתרץ את קושיית התוס' שלכן לא נקטה הגמרא הטעם משום שרבי יוחנן סובר חצי שיעור אסור מן התורה, כדי ליישב גם לפי רב ושמואל שגם הם העמידו את המשנה כמו רבי יוחנן בכולל למרות שלא שמענו שהם סוברים כמותו לגבי חצי שיעור.

87. האבני מילואים כתב שהטעם לחלק ביניהם על פי יסודו שחלוק דין אין איסור חל על איסור מדין מושבע ועומד [ראה לעיל הערה 38],

בשלמא לריש לקיש, משכחת לה את הנשבע שלא לאכול חצי שיעור נבילה ב"לאו וחן", שאפשר גם לישבע בחיוב שיאכל חצי שיעור נבילה, שאינו נחשב כנשבע לבטל את המצוה, שהרי חצי שיעור מותר מן התורה לפי ריש לקיש.⁽⁸⁹⁾

ותו הוינן בה: הרי קיימא לן לקמן [כו-א] שאין חייבין קרבן שבועה אלא על שבועה כזו שתיתכן ב"לאו והן", כלומר שאפשר לישבע בה גם לחיוב וגם לשלילה, כמו שנאמר, להרע או להיטיב" — משמע דבר והפכו.

מברכים על לאו הבא מכלל עשה, אלא שאף שאין מברכים על מניעת אכילת איסור אך על תיקון להכשיר את האיסור מברכים, וניקור שאני שהבשר עצמו מותר אלא שמעורב בו חלב ועל ידי הניקור הוא רק מבריל ביניהם, ולכן לא מברכים עליו. אבל שחיטה שמתקנת את הבשר עצמו שיהא כשר לאכילה מברכים עליה. והרי זה כמו עירוב תחומין שמברכים עליו אף שאין מצוה לערב אלא העירוב בא רק להתיר את האיסור של חוץ לתחום.

[אולם הרמב"ם בתחילת הלכות שחיטה כתב "מצות עשה שישחוט מי שירצה לאכול בשר". וכן החינוך [תנא] מנה את השחיטה למצות עשה. אך הראב"ד בהשגות על מנין המצוות להרמב"ם [קמ"ו] כתב שאולי הוא לאו הבא מכלל עשה עשה].

89. ואף שגם ריש לקיש מודה שחצי שיעור אסור מדרבנן, מכל מקום חלה שבועה על איסור דרבנן. ומדברי הר"ן בהערה 86 משמע שהשבועה אינה חלה שיוכל לעבור על האיסור דרבנן, כי העמידו חכמים דבריהם במקום איסור תורה בשב ואל תעשה, אלא היא חלה רק לענין שיעבור משום שבועת ביטוי כשלא יאכל את האיסור. וכן הוא להדיא בשו"ת הר"ן [עג], וכן הוכיח המשנה למלך בהלכות מלוה [ד ב] מהראשונים. וכן נפסק להלכה בשולחן ערוך יורה דעה [רלט ו] שהשבועה אינה חלה רק לענין שצריך להתיר שבועתו, ראה שם ש"ך [כ] וביאורי הגר"א [יח].

הכפורים קודם, ואפילו למאן דאמר "בהמה בחייה לאברים עומדת" וחל איסור אבר מן החי על הבהמה בחייה, מכל מקום כשהבהמה מתה פקע איסור אבר מן החי וחלים שני האיסורים של נבילה ויום הכפורים בבת אחת, ומדוע פוטר רבי שמעון?

ותירצו שיש עוד איסור על בהמה חיה, והוא איסור עשה של "אינה זבוחה" שנאמר "זבחת ואכלת" משמע שרק מה שאתה זובח אתה אוכל. אבל מה שאי אתה זובח לא, והאיסור הזה נשאר גם לאחר מיתת הבהמה שהרי היא אינה זבוחה. ולכן אי אפשר לאיסור יום הכפורים לחול על הנבילה לא מחיים ולא לאחר מיתה ואפילו כשנעשתה נבילה ביום הכפורים.

והריצב"א חולק על זה והוכיח בראיות שאין כלל איסור כזה, משום ש"זבחת" אינו בא להוסיף איסור חדש אלא בא להתיר את האיסור של אבר מן החי ונבילה ולומר שרק באופן של שחיטה הוא נותר, ואם לא זבחת נשארים האיסורים הללו במקומם. ואם כן צריך לומר שרבי שמעון מדבר רק באופן שנתנבלה מערב יום הכפורים. תוס' ד"ה האוכל.

הפרי מגדים ביורה דעה [יט א במשבצות זהב] הקשה על הריצב"א: אם כן איך מברכים על השחיטה כיון שאין כלל מצוה לשחוט, והשחיטה היא רק תיקון שלא לאכול נבילה, והרי זה כמו ניקור מחלב שאין מברכים עליו?

וכתב רע"א שבאמת אפילו לשיטת תוס' אין "זבחת" מצות עשה אלא רק לאו הבא מכלל עשה, וכמו שאין מברכים על לאו כן אין

אלא "הן" — היכי משכחת לה? והרי אם ישבע לאכול נבילות לא תחול השבועה להתחייב לאכול נבילות ולבטל שבועת הר סיני, ואפילו אם יכלול בשבועתו שיאכל גם שחוטות. (90) ומאחר שלא משכחת לה "בהן", גם על ה"לאו" אין חייבין קרבן! ?

ומכח קושיא זו חוזרת בה הגמרא מהתירוץ דלעיל על הסתירה במשנה מהרישא לסיפא, שהרישא מדברת בסתם והסיפא מדברת במפרש.

אלא לרבי יוחנן, המעמיד את המשנה בנשבע על שיעור שלם מהאיסור, וחלה שבועתו בגלל שכולל בה גם דברים מותרים. והרי אמרנו לעיל שהמשנה מדברת שהוא אמר במפורש שהוא נשבע על נבילות, כי אחרת הנבילות הן אוכלין שאינן ראויין.

אם כן תקשי, בשלמא "לאו", משכחת לה כאמור באופן שנשבע שלא לאכול נבילות ושחוטות.

השבועה בכולל.

והר"י מחלק שבירושלמי הוא מבטל את המצוה בשב ואל תעשה שאינו אוכל מצה, לכן חלה השבועה, שמוטב שיעבור על המצוה בשב ואל תעשה מאשר יעבור על השבועה בידים. אבל כאן שהוא בקום ועשה לאכול נבילות אין השבועה חלה שאין מאכילין לו לאדם בידים דבר האסור לו. תוס' ד"ה אלא בתוספת ביאור מרמב"ן.

ודנו האחרונים בביאור דברי הר"י: האפיקי ים [כח טו] מפרש שהר"י סובר שמה שחידש הירושלמי שמועיל כולל אף לבטל את המצוה זה דוקא בשב ואל תעשה ולא בקום ועשה, שאין לך בו אלא חידושו. וראה שם שכתב גם טעם לדבר שלא שייך ענין כולל על ביטול מצוה בקום ועשה.

הקהילות יעקב [כא] מפרש את דברי הר"י על דרך הרמב"ם לענין הנשבע שלא לאכול שבעה ימים רצופים שלא חלה השבועה, משום שכל שבועה שאי אפשר לקיימה בפועל אף שהמניעה היא רק מצד איסור אינה יכולה לחול [ראה לקמן הערה 111]. וגם כאן כיון שגם אם נאמר שהשבועה חלה בכולל על איסור נבילה, הרי למעשה לא יוכל לאכול את האיסור, שהרי מצות השבועה אינה יכולה לדחות את האיסור של

מכאן הקשה רע"א על הפרי מגדים בפתיחה להלכות שחיטה שרש ב שכתב שאפילו לריש לקיש שחצי שיעור מן התורה מכל מקום נבילה פחות מכזית אסורה מן התורה, שאף שאין עליה הלאו של "לא תאכל כל נבילה", אך האיסור עשה של "אינו זכוח" שנלמד מ"זבחת" יש גם על חצי שיעור, שהרי לא נאמר בעשה לשון אכילה. והרי במשנה נאמר גם נבילות, וכיצד תחול השבועה על חצי שיעור נבילה שאסורה מן התורה? וראה שם [בענין אין איסור חל על איסור] מה שתירץ בארוכה.

90. שאפילו על ידי כולל אי אפשר שתחול שבועה לבטל את המצוה.

והקשו תוס' שבירושלמי מבואר שהנשבע שלא יאכל מצה סתם, ואכל מצה בליל פסח עבר על שבועתו, משום שהשבועה היתה בכולל שכלל את כל ימות השנה בשבועתו, הרי שאפילו לבטל את המצוה חלה שבועה בכולל? והביאו מהריצב"א לתרץ שיש הבדל אם הזכיר במפורש בשבועתו לעבור על האיסור כגון הכא שאמר בפירוש שיאכל נבילות, אז לא חלה השבועה אפילו בכולל. אבל בירושלמי שלא הזכיר פסח בשבועתו אלא אמר סתם שלא אוכל מצה וממילא נכלל גם ליל פסח, לכן חלה

אלא, לעולם כל המשנה מדברת שנשבע סתם "שלא אוכל", ואף על פי כן הוא חייב בסיפא על נבילות וטריפות, כי הם נחשבים כאוכלין הראויין לאכילה, ומה שנאמר ברישא שאוכלין שאינן ראויין לאכילה פטור עליהם היינו כדרכא –

דאמר רבא: "שבועה שלא אוכל" ואכל עפר, פטור. ועל זה מדברת הרישא שעפר הוא אכן דבר שאינו ראוי לאכילה, אבל נבילות וטריפות ראויין לאכילה, אלא "אריא הוא דרביע עלה", שרובץ עליהם איסור כמו אריה, המונע מלאוכלם.

ומכיון שהמשנה כולה מדברת בסתם, גם מה שתירץ רבי יוחנן "בכולל דברים המותרין עם דברים האסורין" מדובר שהוא נשבע סתם "שלא אוכל", וממילא נכללים בשבועתו גם דברים המותרים, ולכן חלה השבועה גם על הדברים האסורים. ושבועה זו אכן משכחת לה ב"לאו והן", שהרי הוא

יכול לישבע סתם "שאוכל", ויקיים שבועתו באכילת דברים המותרים. (91)

אמר רב מרי: אף אנו נמי תנינא במשנתנו שנבילה נחשבת כדבר הראוי לאכילה.

דתנן: קונם אשתי נהנית לי אם אכלתי היום, ואכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים, הרי אשתו אסורה לו. הרי שאכילת דברים אסורים נחשבת כ,אכילה".

ודחינן את הראיה של רב מרי: הכי השתא!?

התם, בקונם של המשנה, כיון דמעיקרא לפני שנדר אכל את הנבילה וחרר אשתבע ליה, לאחר מכן הוא אמר בלשונו "אם אכלתי היום", **השובי אחשביה**, הרי החשיב את הנבילה באכילתו והוכיח שהוא אינו קץ בה.

כד ב

המחנה אפרים הלכות שבועות [ח] סובר שיש מחלוקת בין הר"י להרמב"ן, שלדעת הר"י השבועה אמנם לא חלה כלל, אך הרמב"ן סובר שהשבועה אכן חלה בכולל אפילו על דבר איסור בקום ועשה, אלא שמאחר שלמעשה אי אפשר לקיים את השבועה, זה נחשב שלא משכחת לה ב"הן". וכתב שכן דעת הרשב"ץ.

91. רש"י. ואף שהשבועה של "הן" אינו דומה לשבועה של "לאו", שבשבועה של "לאו" הוא אוסר עצמו גם בנבילות, ואילו שבועת "הן" חלה רק על דברים המותרים, מכל מקום די בכך שאותו הלשון של "לאו" יתכן גם ב"הן". חזון איש.

ובדרך אחרת פירש החזון איש בדעת רש"י

אכילת נבילה [ולא שייך לומר שיבוא עשה של "ככל היוצא מפיו יעשה" שנאמר בשבועה וידחה את הלאו של אכילת נבילה, משום שהעשה של שבועה אפשר לישאל עליו, ועשה כזה אינו דוחה לא תעשה כמבואר באחרונים] ולכן לא חלה השבועה כלל.

וראה עוד שם ובאפיקי ים וזכרון שמואל [נה] שביארו מדוע לפי ריש לקיש ניחא להגמרא שמשכחת לה ב"הן", שהרי גם לדבריו איך תחול השבועה על איסור דרבנן שהרי למעשה אסור לו לאכול את האיסור כמבואר בהערה הקודמת. וכן קשה על הרמב"ם שסובר שהשבועה חלה על חצי שיעור [ראה הערה 86] למרות שגם שם למעשה אסור לאכול את האיסור.

אלא הכא, שקודם הוא נשבע סתם "שלא אוכל", מי אחשביה את הנבילה בשעת

שבועתו? ולכן, אם הוא יאכל לאחר מכן נבילה, אפשר שהוא פטור כאילו אכל

השבועה של "הן" אמנם חלה אף על נבילות, ולא לענין שהוא חייב לאכול הנבילה אלא שאם אכלה יצא ידי שבועתו, וכשיטת הר"י מיגש להלן. וכן כתבו הרמב"ן והרשב"א בדעת רש"י. אך לשון רש"י "ומקיים שבועתו בדברים המותרים" משמע שהשבועה של "הן" חלה רק על דברים המותרים. וכן משמע מתוס' ד"ה אלא כדרבא שלפי רש"י הוא מקיים את שבועתו רק בדברים המותרים.

עוד כתב רש"י [בעמוד ב ד"ה חשובין] שסוגיא דעלמא גורסים "משכחת לה כדרבא". ודחה רש"י גירסא זו מכמה טעמים.

ותוס' קיימו הגירסא וביארו אותה שהגמרא אינה חוזרת בה עתה מכך שהסיפא מדברת רק במפרש להדיא שלא אוכל נבילות ושחוטות, כי בסתם אין נבילות בכלל דברים הראויין לאכילה, ואף על פי כן משכחת לה ב"הן", שהוא יכול לישבע לאכול נבילות ותחול השבועה על נבילה סרוחה [והוא הדין בשאר איסורים של המשנה באופן שהם מוסרחים] שאינה אסורה באכילה, ומכל מקום שם נבילה עליה לענין שהוא יכול לקיים בה את שבועתו [ורק מאיסור נתמעטה בגלל "שאינה ראויה לגר"]. [ואף שנבילה סרוחה אינה ראויה לאכילה, מכל מקום כיון שאנו רואים שהוא מתכוין לישבע גם על דברים שאינן ראויין לאכילה שהרי כל נבילה נחשבת אינה ראויה לאכילה מצד האיסור, אם כן הוא הדין נבילה סרוחה בכלל שבועתו]. ולכן חלה שבועתו כשנשבע שלא יאכל נבילות ושחוטות [ואף שהשבועה ב"לאו" חלה גם על נבילה משוכחת, מכל מקום די בכך שאותו הלשון של "לאו" יתכן גם ב"הן" כמו לשיטת רש"י].

ומביאה הגמרא ראייה על כך ששייך לשון "אכילה" אפילו נבילה סרוחה, מזה שרבא

פטור רק כשנשבע סתם שלא אוכל ואכל עפר. אבל אם נשבע במפורש שלא לאכול עפר הוא חייב גם על אכילת עפר, הרי ששייך לשון אכילה אפילו בעפר וכל שכן בנבילה סרוחה [והיה יכול להביא ראייה יותר מפורשת מבעיית רבא שלאחר מכן נשבע במפורש על עפר בכמה שיעורו, אלא שנקטה הגמרא הרישא של דברי רבא].

והקשו תוס' על זה: אם כן למה צריך רבי יוחנן לתרץ שמדובר בכלל דברים המותרים עם דברים האסורים, הרי אפילו נשבע רק על נבילות יש כאן איסור כולל שהוא כולל גם נבילה סרוחה?

ותירצו שאם היה נשבע רק על נבילה לא היה בכלל זה נבילה סרוחה, שאמנם מצד זה שהיא אינה ראויה לאכילה לא איכפת לן [שהרי במילא הנבילה נחשבת לאינה ראויה לאכילה], אך יש סברא לומר שהוא התכוין לאסור עצמו רק בדברים אסורים ולא בנבילה סרוחה שהיא מותרת באכילה, ורק בגלל שכלל בשבועתו גם שחוטות וגם נבילות שאנו רואים שהוא רוצה לאסור עצמו גם דברים מותרים וגם דברים שאינן ראויין לאכילה, לכן גם נבילה סרוחה בכלל [ואם כן גם ה"הן" הוא בנבילה סרוחה].

וראה שם שביארו גם את ראיית רב מרי מקונם אשתי נהנית לי. תוס' ד"ה אלא כדרבא בתוספת ביאור מרע"א.

רבי מאיר שמחה בחידושו תמה על שיטת התוס' שגם לפי המסקנא נבילות וטריות הם בכלל דברים שאינן ראויין לאכילה, שמדוע באמת לא נחלק ביניהם כמו שחילקה הגמרא לעיל [כב ב] שנבילות וטריות אריה דרביע עלה ואינם בכלל דברים שאינם ראויים?

ותירץ שהיה קשה להגמרא שאם כן למה